

Seletades seletamatut – ususõnastiku koostamisest

Mariina Viia ja Toomas Schvak
Eesti Kirikute Nõukogu ususõnastiku töörühma liikmed

Mõista, mõista...

Piibel on isa lõhn

Eellugu: mõttest tööühmani

- ▶ Ingmar Kurg ja tema mure ühise usukeele pärast
- ▶ “Vatikani II kirikukogu” – ringkiri mais 2017
- ▶ mitmesugused taktikalised ja strateegilised arutelud, inimeste ja institutsioonide kaasamine
- ▶ 26.06.2017 esimene ettevalmistav kohtumine sise-ministeeriumis
- ▶ ettevalmistamisse kaasatud institutsioonid:
 - ▶ Siseministeerium – algatus, poliitiline ja rahaline toetus
 - ▶ Eesti Kirikute Nõukogu – liikmete toetuse kindlustamine
 - ▶ Eesti Keele Instituut – keelenõu ja tehniline baas
 - ▶ TÜ usuteaduskond – erialane konsulteerimine

Töörühm

- ▶ Eesti Kirikute Nõukogu juures alates jaanuarist 2018
- ▶ esialgne tööplan viieks aastaks
- ▶ liikmed:
 - ▶ Mariina Viia – töörühma juht
 - ▶ Riina Ruut
 - ▶ Ingmar Kurg
 - ▶ Toomas Schvak
 - ▶ Mattias Palli – teoloogiline konsultant
 - ▶ Vallo Ehasalu – teoloogiline konsultant
 - ▶ Külli Kuusk – keeleteoimetaja (EKI)

Üldised põhimõtted 1

- ▶ keskendumine kristlikule sõnavarale
- ▶ varasema kristliku terminitöö jätkamine:
 - ▶ saksa-eesti tõlkesõnastik Usuteaduslikes Ajakirjas (1926/28)
 - ▶ käsikirjalised teosed nõukogude perioodil (nt Masing, Salumaa)
 - ▶ usuteaduslike oskussõnastike ilmumine alates 1990. aastatest
 - ▶ üldteatmeteosed ja üldkeele sõnaraamatud
 - ▶ kirikute ja kirikurahva loodud terminiallikad, nt
 - ▶ preester Vello Salo terminitöö väljaandes Maarjamaa
 - ▶ eesti-vene-eesti õigeusu seletav sõnastik (MPEÕK)
 - ▶ Suur Piiblileksikon ja muud kristlike kirjastuste väljaanded
 - ▶ EKN ja selle liikmete teoloogilised juhend- ja õppematerjalid
- ▶ oikumeeniline lähenemine
 - ▶ otsime konsensust, arvestades uskkondade eripära

Üldised põhimõtted 2

- ▶ seletav sõnaraamat
- ▶ suunatud võimalikult laiale kasutajaskonnale
 - ▶ mitte ainult kirikurahvas, vaid ka nt ametnikud ja õppejõud
 - ▶ olulise sihtrühmana kristlike tekstide tõlkijad
 - ▶ teejuht ka valdkonnaga vähe kokku puutunud huvilisele
- ▶ selgelt ja kompaktselt sõnastatud märksõnaartiklid
 - ▶ võimalikult lühike ja lihtsalt mõistetav seletus
 - ▶ täpsustav, laiendav, vajadusel ka tausta avav lisaselgitus
- ▶ võõrvasted (inglise, prantsuse, saksa, soome, vene)
- ▶ digitaalne vorm – töö EELex leksikograafi keskkonnas
 - ▶ võib-olla kunagi ka paberväljaanne?

Suuremad väljakutsed

- ▶ terminite võimalikult ühene mõistetavus
 - ▶ armulaud
 - ▶ ristimine
- ▶ uskkondade paljusus
 - ▶ EKN 10 liikmeskirikut, võimalusel arvestamine ka teistega
- ▶ erinevused uskkondade sees
 - ▶ teoloogilised ja terminoloogilised koolkonnad
- ▶ toorlaenud / ebatäpsed tõlked
 - ▶ adiafoorad
 - ▶ ainuusulised
 - ▶ piiskopi abikirik
 - ▶ sakrileeg

Näide 1 – apokrüüfid

apokrüüfid ⟨pl⟩ (< kr ἀπόκρυφα 'varjatud, salajased'), **apokrüüfilised raamatud** ⟨pl⟩, **apokriivad** ⟨pl⟩ van

- judaistlikud ja varakristlikud teosed, mis ei kuulu Piibli kaanonisse, kuid on tekkeajalt ja sisu poolest Piibliga sarnased

▷ Enamasti käsitatakse apokrüüfidena teoseid, mis ei kuulunud algsesse heebrea pühakirja, kuid võeti Vana Testamendi kreekakeelsesesse tõlkesse (*septuaginta*). Katoliku, õigeusu ja protestantlikus traditsioonis on Vana Testamendi apokrüüfide hulk ja käsitus erinev. Nii katoliku kui ka õigeusu kirikus on osa selliseid teoseid tunnustatud kanooniliseks ja lülitatud hiljem Piibli kaanonisse. Katoliku ja õigeusu kirikud peavad enamikku apokrüüfidest Jumala poolt inspireerituks ja kohaseks õpetamisel, samal ajal kui protestantide meelest on nende väärtus peamiselt ajalooline ja hingekosutuslik. Piibli täielikes versioonides on apokrüüfseks tunnustatud Vana Testamendi tekstid eraldi osana ära toodud. Uue Testamendi kontekstis nimetatakse apokrüüfideks teoseid, mis jäid 4. sajandil kinnitatud Piibli kaanonist välja, kuna sisaldasid kristluse põhisuuna seisukohalt hereetilist õpetust või ei peetud neid tekkeaja ja autorsuse tõttu usaldusväärseks. Uue Testamendi apokrüüfide osas on katoliku, õigeusu ja protestantlik traditsioon ühel meelel ning ei pea neid kirikus kasutamiseks kohaseks. Seetõttu Uue Testamendi apokrüüfe erinevalt Vana Testamendi apokrüüfidest Piiblis kunagi ära ei trükita.

Vt ka deuterokanoonilised raamatud, protokanoonilised raamatud, pseudoepigraafid, kaanon

ingl apocrypha ⟨pl⟩, biblical apocrypha ⟨pl⟩
pr apocryphes ⟨pl m⟩
sks Apokryphen ⟨pl n⟩
sm apokryfit ⟨pl⟩, apokryfiset kirjat ⟨pl⟩
vn апокрифы ⟨pl m⟩

Näide 2 – ateism

ateism (< kr ἄ, + θεος 'ilma + jumal'), **jumalatus**

- Jumalat ja kõike üleloomulikku eitav maailmavaade, usuvastatus

▷ Kui antiikmaailmas mõisteti ateismi vastuseisuna valitsevale religioonile ja selle jumalatele, siis Jumala ja üleloomulike nähtuste üleüldise eituse tähenduses hakati seda sõna kasutama 16.–17. sajandil. Ateismi ühene defineerimine on keeruline selle mitmekihilisuse tõttu. Ateism võib ulatuda läbitunnetatud ja selgelt sõnastatud maailmavaatest ebamäärase vastumeelsuseni inimese elu suunava Jumala kontseptsiooni suhtes. Maailmavaatena on ateism jagunenud mitmeteks vooludeks (teoreetiline, praktiline, poliitiline, psühholoogiline, eksistentsialistik jne), millest igaühel on erinev argumentatsioon ja rõhuasetus.

Vt ka agnostitsism, teism

Tahtes olla küll absoluutne, paljastub moodne ateism kõigele vaatamata siiski esmajoones antikristliku ateismina. (Ignace Lepp, „Moodsa ateismi psühhoanalüüs“, Tallinn, Maarjamaa, 2017, lk 13.)

Ateismi laiemalt võib pidada religioonifilosoofiliseks suunaks, NL kontekstis sai sellest aga üks partei õpetuse põhialuseid, mida riiklikul toel ellu rakendati. (Atko Remmel, „Religioonivastane võitlus Eesti NSV-s 1957–1990“, Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011, lk 20–21.)

ingl atheism
pr athéisme ⟨m⟩
sks Atheismus ⟨m⟩
sm ateismi, jumalattomuus
vn атеизм ⟨м⟩

Mõista, mõista...

Pühur pahutas pühapäeval enne
missat

Täname tähelepanu eest!

Küsimusi, kommentaare?